

РЕЗЮМЕТА НА ПУБЛИКАЦИИТЕ

**за участие в конкурс за професор по Конституционно право, 3.6.
Право, обявен в ДВ, бр. 13 от 17.02.2015 г.**

**(чл. 110, ал. 1 от Правилника за условията и реда за придобиване на
научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св.
Климент Охридски“)**

1. Конституиране на представителното управление в България. С., Сиела, 2015, монография

Монографията „Конституиране на представителното управление в България“ е първото цялостно изследване на конституционния фундамент на съвременното представително управление.

В изследването съвременното равно изборително право се свързва с извеждането на редица общи изисквания: равна тежест на гласовете; равно представителство на партиите и териториалните общности в зависимост от получените гласове; равна норма на представителство, основана на броя на изборителите в изборителните райони; равни възможности за участие на партиите и независимите кандидати; политическа неутралност на процедурите по определяне на изборния резултат.

Наред с демократичните принципи на общо, равно, пряко изборително право и тайно гласуване, които характеризират същността на субективното изборително право в монографията се извеждат и останалите принципи на изборителната система. Разгледани са свободата на изборите, състезателността на изборите, периодичността на изборите, публичността и законността на изборите.

Изследването ревизира класическото разбиране за типологизацията на изборителните системи, което противопоставя мажоритарните системи на пропорционалните. Утвърждава се разбирането, че днес класификацията на изборителните системи не може да се свежда до въпроса „или-или“, а по-скоро до „повече“ или „по-малко“, тъй като в плоскостта на конкретните изборни механизми вече доминират комбинации от различни елементи, които не действат така еднозначно в една посока, както при класическите мажоритарни и пропорционални изборителни системи. Може да се говори за континуум, единият край на

който е мажоритарната система на относително мнозинство, а другият е чистата пропорционална система.

Предлага се нова теоретична концепция, при която разграничаването на изборителните системи може да се извърши относително точно на основата на три от техните елементи, всеки от които е важен източник на вариации. Това са: системата за определяне на изборния резултат (изборителната формула); изборителният район и изборителната бюлетина. Направен е извод, че критериите за избор измежду различните алтернативи на конституционното закрепване на основите на изборителната система са политически, а не технически, тъй като изборителната система поначало представлява средство за постигане целите на конституционното управление.

Научният труд проследява и обосновава постепенното утвърждаване на политическите партии като основни елементи на политическата система и фактори, осигуряващи функционирането на представителното управление в съвременните масови демокрации. Политическите партии се превръщат в най-модерната форма за политическа организация, произлезли от парламентаризма, общото изборително право и правото на сдружаване. Разгледана е основната функция на политическите партии – представителната (свързващата), която по естеството си предопределя партийното посредничество между гражданското общество и държавата.

Изследването разработва числените и функционалните критерии при обяснение на структурата на партийната система. Задълбочено е обоснована разликата между електорална партийна система и парламентарна партийна система, като е дадена оценка на динамичния ефект на изборителната система при трансформацията на гласовете в мандати. Отделя се значително внимание на въведените с Конституцията и законите ограничители на политическия плурализъм, които очертават и пределите на допустимия конституционен конфликт.

При характеризиране модела на представителното управление в България се констатира, че отсъствието на стабилна парламентарна традиция в българския политически живот заставя конституционния законодател да стабилизира конституционната система и политическите институции чрез въвеждане на елементи на твърдия вариант на разделение на властите. Като резултат от това се наблюдава инкорпориране на тези елементи в преобладаващата за парламентарните режими относително мека и гъвкава интерпретация на принципа.

Като характерна черта на националния парламентаризъм е изведено наличието на еднокамарна легислатура. Научният труд предлага нова трактовка на въпроса за свободния депутатски мандат и проследява неговата трансформация, осъществявана успоредно с възхода на политическите партии.

Изследването обосновава извода, че трансформацията на депутатския мандат и все по-силната зависимост на представителите от политическите партии извиква на дневен ред необходимостта от законодателно регулиране на вътрешното функциониране на политическите обединения. Обосновава се въвеждане на законодателни стандарти относно вътрешнопартийната демокрация, доколкото съвременното представително управление не може да бъде доминирано от политически ръководства, които не са ограничени от принципи и норми, гарантиращи демократичността на партийната структура.

Аналитичният преглед на процедурата за формиране на правителството в българския конституционен модел демонстрира несъвършенството на редица нормативни решения. Критичните бележки по отношение на тази процедура обосновават система от предложения *de lege ferenda* за нейното рационализиране. Образоването на правителството в България е характеризирано като „колективна инвестиция“, тъй като Народното събрание се произнася по състава на правителството като колективно тяло. Проблематично остава положението, при което в България политическата програма на правителството не намира място в процедурата по неговото образуване.

2. Президентската институция – проблеми и предизвикателства. – В: България в Европейския съюз, фондация „Фридрих Еберт“, С., 2006

В публикацията задълбочено се разглеждат намерилите място в конституционната теория и политическата практика опити за отделяне на самостоятелна „президентска власт“, която не само да се обособи от законодателната, изпълнителната и съдебната власт, но и да се постави над техните титуляри. Изследването аргументира несъстоятелността на трактовката, че президентът възглавява цялата държавна система, че стои на върха на държавната пирамида, че се възвисява над трите разделени власти. Обосновава се виждането, че в българския конституционен модел президентът взаимодейства с всяка от трите власти, но това не го поставя

над тях, доколкото последното би влязло в противоречие изобщо с принципа на разделение на властите. Законодателната, изпълнителната и съдебната власт не са в никакъв случай в йерархическа зависимост от президента на Републиката.

Крайните възгледи, които приемат арбитражната функция на българския президент като изцяло определяща конституционния статус на държавния глава не са подкрепени, а са обосновано критикувани. Концепцията на „неутралната“ власт на президента не се подкрепя, доколкото не е в състояние да обоснове поставянето на държавния глава в центъра на модела за разделение на властите. Арбитражната функция на президента се свързва в изследването с качеството му на политическа фигура.

В публикацията се поддържа и обосновава мнение, че промулгацията е съществен елемент на законодателния процес, като се критикува противоположното становище, често поддържано в теорията.

3. Класическият дебат за политическото представителство и критериите за оценка на избирателната система. – В: „130 години български конституционализъм – проблеми и тенденции“, том 1, Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“, С., 2009, с. 55 – 75

Публикацията се основава на разбирането, че не съществува идеален модел на избирателна система, който да обединява само положителни черти и да не демонстрира проблемни области. Поради това всеки национален модел би следвало да се основава на предварително постигнат баланс от елементи и ефекти. Влиянието на избирателните системи върху политическата система зависят от различни фактори като само част от тях могат да бъдат открити в сферата на правната регулация.

Изследването предлага система от функционални изисквания за оценка на избирателните системи, която включва: представителство на всички значими социални групи; резултативна равностойност (анонимност) на гласовете; представителство на различни гледни точки; политическа неутралност на изборния процес; концентрация и ефективност на политическото представителство; стабилност на партийната система; политическа умереност и избягване на „враждебна“ политика; разрешаване на социалните конфликти; дефинитивност на изборите; политическа отговорност; опростеност на изборните процедури; монотонност при трансформацията на гласове в мандати.

4. Концепцията за пропорционалното представителство. – В: „130 години български конституционализъм – проблеми и тенденции“, том 2, Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“, С., 2009, с. 67–92

Публикацията изяснява същността на различните модели на пропорционалната изборителна система, при които състезаващите се в изборите политически партии и кандидати разпределят мандатите от състава на държавните органи пропорционално на получените от тях гласове. Демонстрирана и доказана е тенденцията пропорционалните изборителни системи да свеждат до минимум загубата на гласове и да утвърждават в значителна част от изборителите убеждението, че участието в изборите е увенчано с успех, доколкото е постигнато политическо представителство на техните интереси.

Анализът доказва, че при изборителните системи на пропорционалното представителство общите избори по принцип са използвани като средство за представяне на политическите предпочитания в обществото. Изборите са предназначени да доведат до колкото се може по-точно съответствие между процента на гласовете за отделните партии и процента на техните мандати в националния парламент, като политическото представителство става само по себе си основна цел.

Характеризира се отличителната черта на формулите на пропорционално представителство, които за разлика от мажоритарните, дефинират легитимността на парламентарните места според пропорционалността им на подадените гласове.

Изследването изгражда цялостна концепция на пропорционалното представителство и анализира неговите относителни предимства.

5. Рационализиране на българската изборителна система. – В: „Национални и европейски измерения на съвременния конституционализъм“, том 1, Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“, С., 2010, с. 45-64

Публикацията разглежда периода в който се прилага действащата изборителна система на Република България и го определя като относително кратък от гледна точка на желанието да се направят категорични изводи за положителните страни и недостатъците на механизма за провеждане на изборите.

Въведената у нас процедура за гласуване се определя в изследването като съдържаща ефективни гаранции, че вотът на избирателите ще бъде отчетен по адекватен начин – такъв, какъвто е подаден в действителност. При това нашата законодателна уредба предвижда множество контролни механизми, които са непознати за изборната практика на редица страни с утвърдени демократични традиции. Тук се посочват: участието в изборния процес на наблюдатели, застъпници и представители на политическите партии; публичност и съдебен контрол по отношение на избирателните списъци; технология на гласуване, която не позволява подмяна на вота на избирателите; система на отчитане на изборните резултати, неподатлива на случайни или преднамерени грешки, включително и повторно въвеждане на гласовете и изчисляване на получените мандати; съдебен контрол за законосъобразност върху изборния процес.

Анализират се подробно и проблемните страни на българския модел на избирателна система.

Изследва се предложението за въвеждане в България на постоянна изборна администрация. Предлагат се варианти за рационализиране структурата и дейността на съществуващата система от избирателни комисии, включително и чрез прекратяване дейността на общинските избирателни комисии при местните избори.

6. Съвременни предизвикателства към представителното управление. – В: „Национални и европейски измерения на съвременния конституционализъм“, том 2, Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“, С., 2010, с. 77-97

В изследването се анализират съвременните тенденции във функционирането на представителното управление, като акцентът пада върху някои елитарни и олигархични отклонения в процеса на определяне и провеждане на политиката.

Разрешаването на социалните конфликти е изведено като важен критерий за успешното държавно управление, основано на политическото представителство. Политическите субекти (партии и коалиции) по необходимост следва да предлагат на избирателите реални алтернативи за изход от различни проблемни ситуации в обществото. Твърде голямата съгласуваност между различните политически елити е потенциален източник на проблеми в либералната демокрация.

Политическата отговорност е изведена като важно изискване пред съвременното демократично представително управление. Тя е важен елемент на връзката, която би трябвало да съществува между избиратели и избраници след изборите. Прави се изводът, че представителството на база избирателни райони играе роля на един от стълбовете на съвременната демокрация. В широк кръг държави изборите се провеждат в по-големи, многомандатни избирателни райони, като това отслабва връзките на доверие и отговорност и приглушават персоналният характер на представителството. От друга страна, силното раздробяване на избирателните райони влияе негативно върху националния характер на провежданата политика.

Формулирана е общата тенденция избирателните системи да действат като центростремителна сила по отношение на парламентарното политическо пространство, облагодетелствайки големите и утвърдени партии и санкционирайки по-малките.

7. За вота на недоверие и вота на доверие към Правителството в българския конституционен модел. – В: „Двадесет години от приемането на Конституцията на Република България. Материали от научната конференция, Велико Търново, 3 юни 2011 г.“, С., Софи-Р, 2011, с.282-299

В публикацията се констатира, че периодично се появяват спорове за съдържанието, процедурата за прилагане, съотнасянето и правните последици на двата конституционни института вот на недоверие и вот на доверие.

Обоснован е изводът, че вотът на доверие е самостоятелен конституционен институт със своя собствена юридическа и политическа роля. Сходството му с вота на недоверие, що се отнася до идентичността на конституционните основания, не може да обоснове тяхното приравняване. При положение, че внасянето от парламентарната опозиция на вот на недоверие е средство за сваляне на правителството от власт посредством търсенето на политическа отговорност или най-малкото упражняване на натиск върху него за промени във водената политика, то вотът на доверие, искан от Министерския съвет се определя като средство за активна защита с цел политическа стабилизация на изпълнителната власт и демонстриране на обща воля на управляващото мнозинство и правителството да продължат да осъществяват заявената политика.

8. Съвременни предизвикателства пред плуралистичната демокрация. – В: „Ние в науката и науката в нас“, Фабер, Велико Търново, 2013, с. 522-538

Публикацията анализира причините за все по-честото прибягване до средствата на „политическото инженерство“ могат да се търсят в засилващата се тенденция на упадък на традиционните политически партии в страните с либерална демокрация.

Процесът на все по-голямо разделение между гражданите, от една страна, и политиците, от друга страна, ерозира демократичната политическа система. Основно изискване пред демократичното представително управление е политическите партии да заявяват ясно своята политическа програма, за да получат подкрепа от избирателите, които в крайна сметка трябва да направят своя просветен избор.

Анализиран е опитът на европейските страни в областта на финансиране на предизборната кампания, като все по-отчетливо се констатира тенденцията паричните потоци, с които се организират и провеждат изборите да стават все по-проблемни, както с оглед на увеличаване на абсолютния им размер, така и с намирането на все по-рафинирани средства за тяхното прикриване.

Изследвана е комбинацията от класически и модерни средства за политическа агитация, като е обоснован изводът, че поначало възможностите за творчество в предизборните кампании са неограничени. Съвременните форми на предизборна агитация изискват нова, адекватна правна уредба, като българското законодателство в тази област е безнадеждно остаряло. Всички правила, засягащи предизборната кампания, макар и въведени с последните изборни кодекси са фрагментарни и неадекватни на новите информационни технологии и медийна среда.

9. Дефекти в съвременното представително управление. – В: „Римско и съвременно публично право“, С., Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“, С., 2013, с. 248-267

В публикацията се изследват популистките тенденции в политическите системи на новите демокрации, като следствие на радикалната социално-икономическа промяна. Разгледани са две вълни на популизъм. Направен е изводът, че подобни идеи, намиращи широк отклик ерозират самата същност на гражданското общество и силно повлияват

свободата на сдружаване и съдържанието на политическото представителство.

Друг от симптомите на кризата в съвременното политическо представителство е възходът на националистическите партии. Извън патриотичната тематика те са с неясни позиции в сферата на икономиката, трудовата заетост, данъците, здравеопазването, образованието и т.н. Успешният феномен на националистите в България достига своя апогей в момент, когато се залага не само на чиста националистическа патетика, а и на антиелитистката кауза, показваща недъзите на политическия елит на прехода. Обоснована е проблематичността на националистическите формирания от гледна точка на конституционните ограничения за осъществяване на политическа дейност.

10. Законодателни уредби на изборното право на гражданите. – В: „135 години от приемането на Търновската конституция“, Сиби, С., 2014, с.345-358

Публикацията проследява конституционното закрепване на активното и пасивното изборно право и неговата законодателна интерпретация в четирите конституционни модела, действали в България.

Изследването обосновава извода, че още в началото на българската конституционна еволюция по един категоричен начин се закрепват четирите класически демократични принципа на европейските изборни системи – принципите на всеобщото, равното и прякото изборно право с тайно гласуване. Българската Конституция не прави разлика между лицата от мъжки и женски пол, нещо повече – тя ги изравнява.

Днес, Конституционният съд отстоява разбирането, че въведените с последните два Изборни кодекса изисквания за уседналост не са цензове, а по същество са свързани с определяне мястото (изборната секция), в която гласува отделният изборител. Това разбиране на Конституционния съд остава необосновано след систематично тълкуване на тестовете на чл. 3 и чл. 4 и § 1, точки 1-5 от Допълнителните разпоредби на Изборния кодекс от 2011 г.

Приетият през 2014 г. нов Изборен кодекс възпроизвежда в голяма степен нормативните решения на предходния относно уседналостта на изборителите и кандидатите. Подобна законодателна политика като средство за борба с „изборния туризъм“ е неадекватна, доколкото

относително лесно може да бъде заобиколена, но за сметка на това е отстъпление от принципа на всеобщото изборително право.

11. Конституционноправни проблеми на електронното гласуване. – В: „Конституционни изследвания 2010-2011 г. Двадесет години от приемането на четвъртата българска конституция – конституционен консенсус и конституционни конфликти“, Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“, С., 2014, с. 13-33

Основният извод в изследването е, че въвеждането на електронно гласуване трябва да отговори на сериозна обществена потребност, непосредствено свързана с механизма на упражняване на активното изборително право. Поради това на преден план в дискусиата излизат преди всичко политическите и правните аспекти на проблема, доколкото чисто техническите остават на заден план.

Поредица от проблеми възникват във връзка със съвместимостта на електронното гласуване с принципа на равното изборително право. Въпросът за достъпността на процедурата за гласуване сам по себе си не е нов, но при електронното гласуване към него би следвало да се подходи по напълно различен начин в сравнение с традиционните способности за гласуване.

С цел да бъде преодоляно откровено противоречие на електронното гласуване с тайната на вота в литературата е обосновано виждането, че тайното гласуване по своя характер е субективно право и изборителят може доброволно да се откаже от него. Подобни тези не могат да бъдат споделени, доколкото принципът на тайното гласуване не е въведен с оглед единствено индивидуалният интерес на изборителите.

Въвеждането на електронно гласуване като масова технология предполага радикална изборителна реформа в страните, които традиционно използват присъственото гласуване в изборителни секции.

12. Демократични стандарти за функциониране на изборителните системи. – В: „Конституционни изследвания 2010-2011 г. Двадесет години от приемането на четвъртата българска конституция – конституционен консенсус и конституционни конфликти“, Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“, С., 2014, с. 207-234

В правната теория въпросът за демократичните стандарти на изборителните системи е дискуссионен. В изследването се обосновава виждането за изборителната система като система от правоотношения, поради което е невъзможно принципите на изборителната система да не са закрепени в обективното изборително право и да се извличат вън и независимо от него. Оттук се формира становището, че принципите на изборителното право са и принципи на изборителната система.

Съществува тенденция принципите да се определят като цивилизационен еталон и императив на всяка демократична изборителна система.

Анализиран е Кодексът на добрите практики в областта на изборите на Венецианската комисия за демокрация чрез право, който най-общо формулира две групи европейски стандарти за функциониране на изборителните системи. Първата група включва принципите на европейското изборно наследство: всеобщо изборително право; равно изборително право; преки избори; тайно гласуване; свободни избори. Втората група стандарти посочва условията и гаранциите за осъществяване на изброените принципи. Публикацията анализира съотношение между международните стандарти и действащите конституционни норми, както и законодателството в Република България.

13. Принцип за уседналост в контекста на скритата ревизия на Конституцията. – В: „Конституционни изследвания 2010-2011 г. Двадесет години от приемането на четвъртата българска конституция – конституционен консенсус и конституционни конфликти“, Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“, С., 2014, с. 423-443

Въвеждането на допълнителни изисквания за упражняване на изборителното право на българските граждани, извън изрично посочените в Конституцията от 1991 г. постепенно се превръщат в законодателна практика. Този извод се аргументира в публикацията, като се поставя на дискусия въпросът може ли със закон различни парламентарни мнозинства да въвеждат ограничения или да разширяват кръга от изборителите или общността на лицата, които могат да се регистрират като кандидати в различните избори.

Анализирано е решението на Конституционния съд по конституционно дело № 21 от 1995 г., което има важно значение за по-нататъшната практика на конституционната юрисдикция и

законодателната дейност на различните легислатури. Конституционният съд се произнася за противоконституционността на разпоредбата на чл. 4 от Закона за местните избори. Тази разпоредба въвежда законодателно допълнително условие за избор на кметове и съветници, каквото не е предвидено изрично в Конституцията. В публикацията решението на Конституционния съд е подложено на обоснована критика.

Критичен преглед на практиката на Конституционния съд е извършен и що се отнася до решение № 4 от 2011 г. В това решение конституционната юрисдикция не обръща внимание на променения подход на законодателя при определяне на изискванията за уседналост.

14. Върху правото на мнение. – В: “Конституционни изследвания 2012-2013 г. Конституционноправна защита на основните права и свободи“, Унив. изд. “Св. Кл. Охридски“, С., 2014, с. 40-59

В публикацията се обосновава разбирането, че при правното закрепване на т.нар. позитивна свобода гражданинът се определя като основен субект на политическия процес, а основното призвание на политическата свобода е да въздейства върху политическата система.

Правото на мнение, уредено в чл. 39, чл. 40 и чл. 41 от основния закон на Републиката и чл. 10 от Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи е представено като комплексна категория. Аргументира се виждане, според което в хоризонтален план правото на мнение обединява всички основни права, които гарантират възможността да се отпрати определено публично послание чрез различни носители на информация – свобода на словото, свобода на печата, свобода на електронните медии. Във вертикален план правото на мнение обобщава няколко основни фази на търсенето, получаването и разпространението на информация. Изследван е процесът, при който свободата на словото предшества останалите форми на правото на мнение.

Анализирана е практиката на Конституционния съд, като е изведена категоричната и стабилна съдебна практика, която приема, че публичните лица и лицата, заемащи висши държавни и обществени длъжности подлежат на обществена критика на ниво, по-високо от нивото приложимо за частните лица.

15. Конституционно недопустимост на дискриминацията. - В: „Конституционни изследвания 2012-2013 г. Конституционноправна

защита на основните права и свободи“, Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“, С., 2014, с. 221-240

Публикацията е основана на разбирането, че в правовата държава равенството гарантира свободното развитие на личността и основните права на човека и гражданина, като отчита плурализма на естествените способности и различното в интересите на отделните индивиди. Конституцията и правната система приемат, че индивидите са равноценни и юридически независими. Оттук следва, че всички политически и правни решения следва да третираат гражданите като равни.

В изследването е проследена еволюцията в разбирането на конституционната юрисдикция относно приложението на чл. 6, ал. 2 от Конституцията при оценката на актовете на Народното събрание по чл. 149, ал. 1, т. 2 от основния закон. Тази еволюция е интересна доколкото в последните години предполага една преоценка на разбиранията на съда за съдържанието на принципа за равенството на гражданите пред закона и за социалните признаци за недопускане ограничения на права или въвеждане на привилегии. Констатира се едно постепенно връщане към ценностите на правовата държава и напускане територията на крайния правен позитивизъм.

16. За допустимите граници на разширяването на изборителното право. – В: „Конституционни изследвания 2012-2013 г. Конституционноправна защита на основните права и свободи“, Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“, С., 2014, с. 387-409

В публикацията се обосновава теоретичното признание, че участието в изборите е основно политическо право на гражданите, което предполага премахване на всякакви юридически ограничения, които го превръщат в привилегия. Съвременната правна теория дефинира съдържанието на принципа на всеобщото изборително право като право на участие в изборите на всички политически дееспособни лица. От своя страна политическата дееспособност в изследването е дефинирана като система от правно закрепени квалификации – изисквания, които са абсолютно необходими за осигуряване на личната способност на всеки индивид да бъде изборител. Тези квалификации не са ограничения, а позитивно правни предпоставки за ефективно, а същевременно и отговорно упражняване на изборителното право и участие в държавното управление.

Към момента се очертава необходимостта от обоснован отговор на ключовия въпрос за съответствието на чл. 29 от Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания с конституционния текст. Необходима е конкретна преценка дали негативното изискване, заложено в чл. 42, ал. 1 (относно активното избирателно право) и в чл. 65, ал. 1 (относно условията за избираемост) от основния закон, а именно съответните лица да не са поставени под запрещение, е равнозначно на ограничаване *ex lege* и забрана за упражняване на избирателно право от онези членове на обществото, страдащи от умствена слабост или душевно заболяване.

Анализиран е опитът на част от европейските страни, които към момента са премахнали всички ограничения върху политическото участие на лицата с умствени увреждания и страдащи от психични заболявания, като им предоставят пълноправно участие в изборния процес.

През последните десетилетия се разработват и предлагат различни частични мерки за преодоляване на специфичните затруднения, които не позволяват на избиратели да упражняват ефективно своите права. Тези мерки са широко дискутирани в публикацията. Поставя се въпросът за преценка на нормативната уредба на запрещението и съдебната процедура за неговото налагане в българската правна система.

доц. д-р Пламен Киров